SALA STAD
OCH SILVERGRUVA

Vad Sala har att bjuda en besökare:

	Sid.
Gruvan	11
Gruvans vattensystem	14
Kyrkan (Visning: Vaktmästaren. Tel. 193)	6
Lantmannaskolan	10 o. 39
Måns Ols (vid Långforsen)	22—23
Rådhuset (Vaktmästaren. Tel. Sala stad)	1 o. 8
Sala sockens kyrka (Vaktmästaren. Tel. 533)	25
Tärna folkhögskola (Rektor. Tel. Hogla 43)	30—39
MUSEER	
Gruvans museum	17 o. 33
Väsby kungsgård	19 o. 33
INDUSTRIER (Besök endast efter förfrågan):	
Josefsdals Tegelbruk	6
Sala Maskinfabrik	6
Sala Silvergruva	11
Sala Tegelbruk	6
Slitmanfabriken	6 o. 28
Strå Kalkbruk	5
Sala Ångbryggeri A.-B.	6 o. 37

(Beträffande övriga industrier hänvisas till sidan 6!)

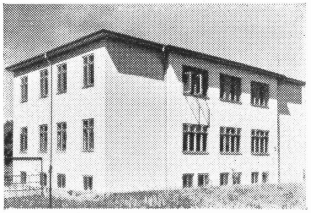

TEKNIKERSKOLAN I SALA

vilken fr. o. m. läsåret 1949/50 övertagits av Sala stads skolor för yrkesundervisning och är statsunderstödd samt kontrollerad av Kungl. Överstyrelsen för yrkesutbildning, ger såväl grundläggande som fortsatt utbildning inom verkstadstekniska, elektrotekniska och byggnadstekniska facken.

Inträdesfordringar: a) för grundläggande utbildning fortsättningsskola och anställning inom yrket, b) för fortsatt utbildning fyllda 17 år, yrkespraktik minst 2 år samt kunskaper motsvarande kurs för grundläggande utbildning.

Utbildningstid: Varje kurs omfattar c:a 5½ månader daglig undervisning.

Kurser: A. Verkstadstekniska, elektrotekniska och byggnadstekniska grundläggande kurser årligen 8/11—30/4 samt yrkeskurser i samma fack för utbildning av förmän och verkmästare årligen 3/5—6/11. B. Verkstadskurser för utbildning av elektriska montörer (inträdesålder lägst 17 år) 23/7—22/12 och 10/1—11/6 årligen. C. Lantbyggmästarkurser (inträdesålder lägst 17 år) 27/9—18/3 årligen.

Statsstipendier med upp till 115 kr. pr mån. till behövande elever. Förfrågningar besvaras av skolans rektor H. Collin, Folkskoleexp. **Sala**, tel. 557.

KARTA ÖVER SALA STADS PLANLAGDA OMRÅDE

(Karta över Sala stads omgivningar: Se omslagets 3:dje sida!)

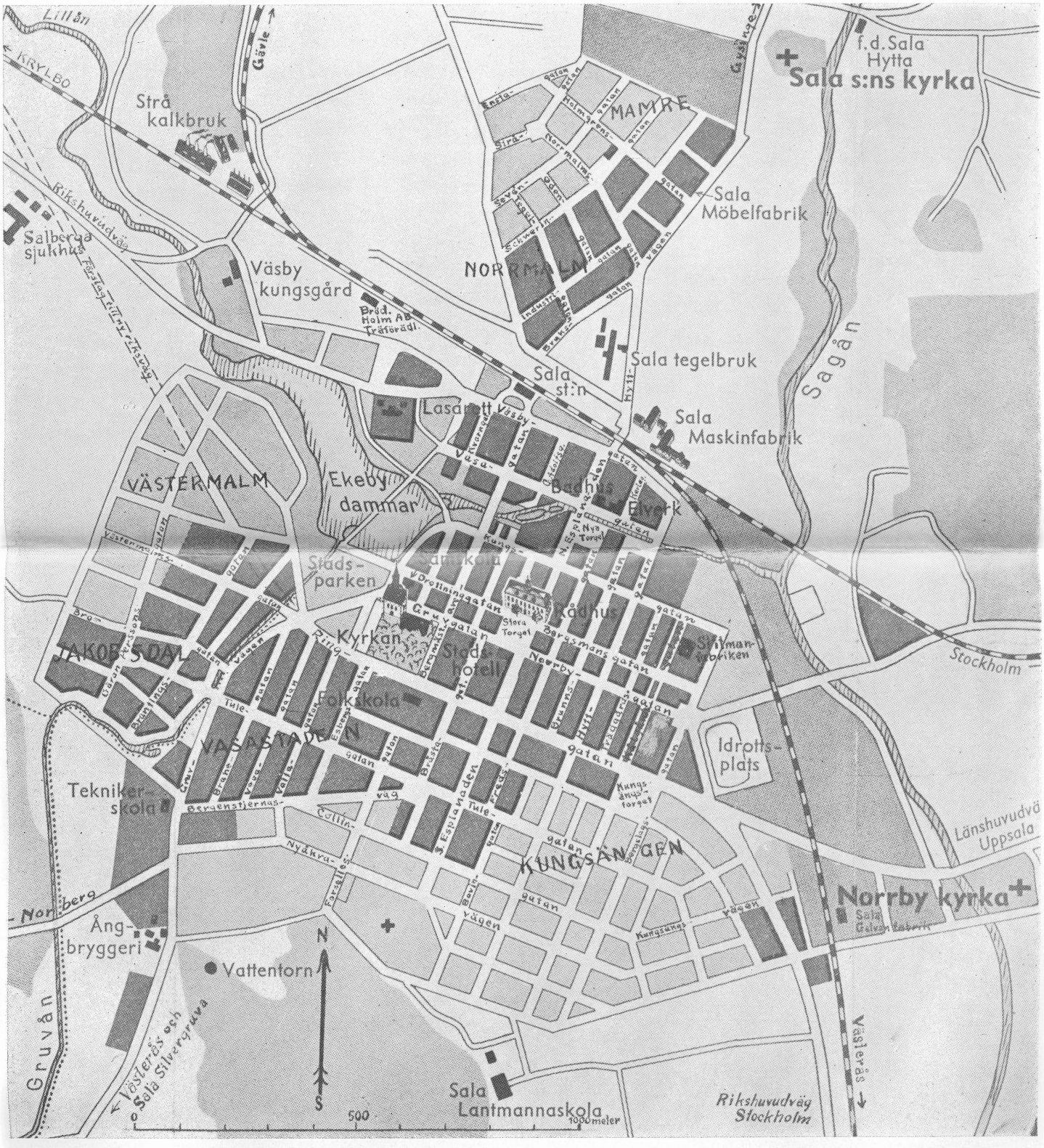

Teckenförklaringar:

..... = Promenad- och cykelväg.

= = = = = Planerad riksväg.

Mörkt skuggade partierna på kartan = bebyggda kvarter.

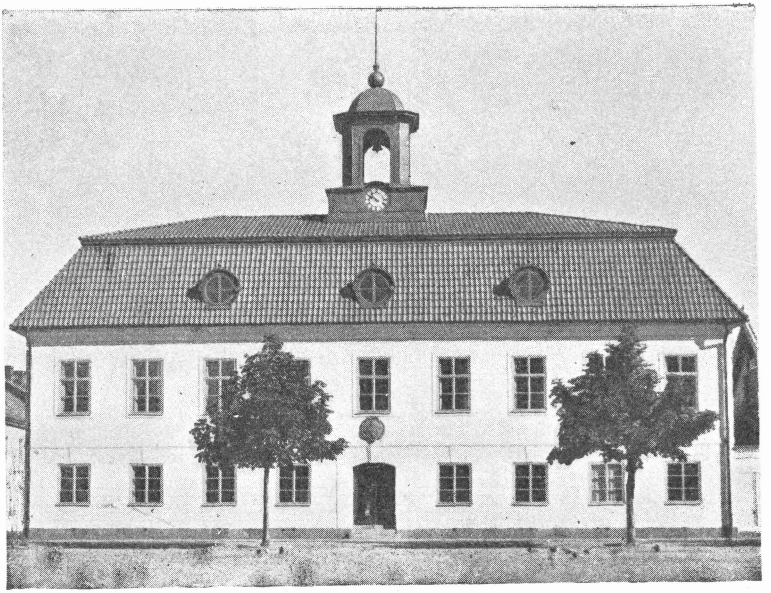

Rådhuset, uppfört 1783, restaurerat 1927

Sala stad och Sala silvergruva

En liten vägvisare

Få torde de vara, som icke någon gång mött orden Sala stad och silvergruva. Ty det har funnits tider, då dessa platser varit av största betydelse för vårt land. Redan Gustaf Vasa betraktade gruvan såsom Svea rikes skattkammare, och Karl IX, Gustaf II Adolf och Karl XI berikade gruvans hävder ytterligare i och med fullföljandet av kung Göstas stolta planer vid Silverberget. Minnen från dessa storhetsdagar vid Sala skola sent försvinna. Ännu fortlever hos folket tro och sägner om gruvans skatter och andeväsen. Men runt om i Salas vittutsträckta stad kan ock läsas historia kring afterskansar, gruvhål, bergsmansgårdar, anlagda sjöar och kanaler. Om alltså Sala gruva tömts på sitt silver, så har den förlänat Sala stad andra värden för framtiden. Den har bl. a. gjort staden till idyllernas stad. Från verandan till det fagra utvärdshuset

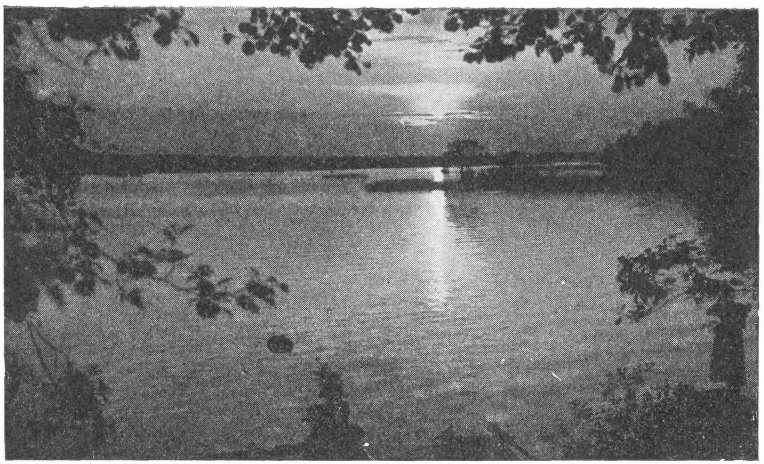

Långforsen från Måns Ols' utvärdshus

Måns Ols blickade en kväll Sala-befryndade skalden A. U. Bååth ut över den intilliggande Långforsen och fångade stämningen i en dikt:

"Nu blänker stålblått i ljusa natten
Långforsens tigande djupa vatten
kring sjö, som stillnade efter hand,
dra tysta skogar sin mörka rand."

Gränsstad mellan bergslag och storbondebygd.

Det må främst konstateras, att Sala är en "gränsstad" med ett i många avseenden gynnsamt läge. Att staden ligger på "gränsen" mellan Uppland och Västmanland vid Sagån är av mindre vikt. Då torde den gräns mellan bergslag och jordbruksbygd, som av ålder kan spåras i Sala-trakten, ha för staden betytt mera. När så 1873 Norra stambanan drogs förbi Sala, och två privatbanor Tillberga—Sala 1875 och Sala—Gysinge—Gävle 1901 (nu införlivade med SJ) förbundo Västerås—Gävle i en järnvägsknut vid Sala, blev Sala centrum jämväl i ett kommunikationskors. Men i hela tre sekler har dessutom Sala stad varit ett centrum i östra Västmanlands och Fjärdhundralands kultur- och storbondebygd med dess idoga och burgna befolkning. Ett 20-tal busslinjer knyta Sala samman med bygden. Riksvägen från Stockholm via Sala norrut till bl. a. Dalarna står inför sin fullbordan.

Nya stadsparken, samrealskolan, kyrkan och Eldhs "Ungdom"

Vid sekelskiftet "landets största stad".

Staden räknar omkring 9,000 invånare med c:a femtedelen boende utom stadens planlagda område. Bl. a. tillhör Broddbo stationssamhälle Sala stad. Staden har nämligen en betydande utsträckning och var till i början av 1900-talet "landets största stad". Dess ytinnehåll omfattar 9,529 hektar, men med förestående inkorporering av hela Sala socken ökar staden till 16,600 hektar och en folkmängd på över 10,000. Av Salas nuvarande ytvidd utgöres inte mindre än c:a 5,000 hektar av värdefull skogsmark med ett 10-tal sjöar. Skogen förvaltas av Sala stads skogsförvaltning med biträde av en jägmästare och tvenne skogvaktare.

Staden anlagd för silvergruvans skull.

Sala stad fick sina stadsprivilegier för gruvans skull den 15 april 1624 av Gustaf II Adolf och firade 300-årsminnet 1924 med utställning och kungabesök. I privilegierna bestämdes, att till varje tomt skulle höra ett jordområde beläget utanför den egentliga staden, nämligen "Åker till Twå tunnors uttsädhe huart åhr, samptt Tolff Lass ängh", mot vissa arbetsåligganden vid gruvan. Lockade av alla förmåner vid gruvan kommo allt flera tomtägare till staden, varför kronan undan för undan måste göra nya jordupplåtelser. Gustaf II Adolf skänkte därför staden skog och utmark, tillhörande Väsby kungsgård (se nedan), samt Ekeby, Bråsta m. fl. byar. En mängd av hytt- och gruvarbetare uppförda

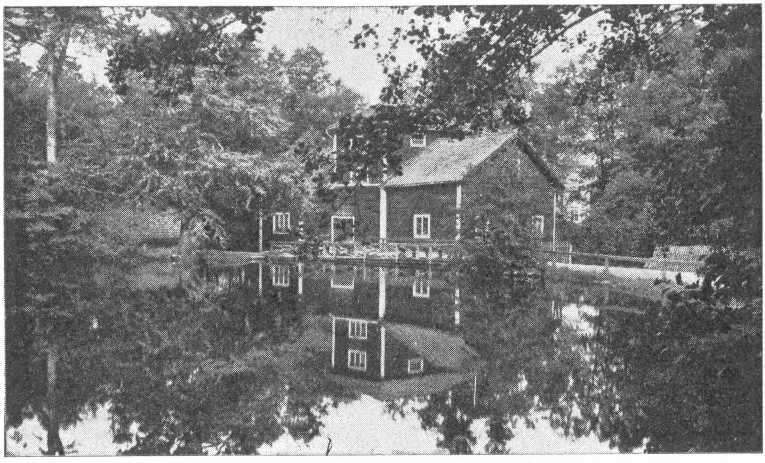

Ekeby kvarn vid Ekeby damm, nämnd redan på Gustaf Vasas tid

boställen runt staden äro minnen från dessa tider. Men alldeles ostörd fick inte staden njuta sina förmåner. År 1736 nedbrändes den nästan helt av en förhärjande eldsvåda och 1880 följde ytterligare en, som ödelade en fjärdedel av staden, kvarteren runt om den plats, där Stadshotellet nu är beläget.

En parkernas och idyllernas stad.

Andra förhållanden ha nu inträtt, och annan industri har vuxit upp. C:a 40 procent av befolkningen har sin utkomst av industrien f. n. Själva staden har omdanats genom omfattande bebyggelse och tillkomsten av nya stadsdelar, såsom Norrmalm Jakobsdal, Fridhem, Kungsängen Emaus m. fl. Bebyggelsen i den vidare omgivningen, bl. a. vid sjöarna, har genom ett utgrenat vägnät samtidigt tilltagit och givit åt jämväl dessa områden en livligare prägel. I och med ny stadsplan har vidare gatunätet kunnat utvidgas, och de gamla gatorna ha förbättrats. Stora parker ha anlagts, särskilt kring Ekeby dammar och dess avlopp Lillån, som strax nedanför staden förenas med Sagån. Nämnas må i Lillån mellan Smedjebron och Vasabron de vackra Swederii holmar, ("Kärleksholmarna"), uppkallade efter stadsläkaren Nils Swederus, över vilken här en minnessten rests. Swederii holmars fortsättning är Stureparken, i vars grönska solur och härbre finnas. Följes promenaden mellan Övre och Nedre Ekeby dammar nås Nya stadsparken. Där märkes en musikpaviljong invid kanalen (anlagd för malmfrakt

Suckarnas allé (vid Ekeby damm). T. h. Södra Esplanaden (till nya kyrkogården)

från gruvan till Hyttan), vidare en fontän samt skulpturgruppen "Ungdom" av Carl Eldh. Här finnes även servering, ("Parkstugan"), och lekplats med plaskdamm för barn. Tusentals rosor prunka här sommartid. Över trädgårdsstaden Västermalm går härifrån vägen till Sala koloniförenings vackra trädgårdsanläggningar. Av andra parker må nämnas Järnvägsparken vid stationen samt Lasarettsparken vid lasarettet, där allén kallas "Suckarnas allé", vilket namn sättes i samband med Gustaf II Adolfs och Ebba Brahes kärlekssaga.

För kulturminnenas bevarande i Sala stad arbetar Salabygdens fornminesförening med sitt museum Väsby kungsgård. Sala stads förening mot tuberkulos har såväl vid en vik av Dalälven vid Tärnsjö (Östaviken), som vid västkusten barnkolonier, vilka varje sommar mottaga ett 100-tal barn. I staden finnes ett modernt *varmbadhus* (Norra Esplanaden) med bastu samt ståtlig simhall och tilltalande solgård, vidare *idrottsplats* Norrbytull), med tvenne tennisbanor, samt *simstadion* vid Långforsen.

Rask utveckling till industristad.

Stadens största industri bortsett från gruvan är Strå kalkbruk. Brytning av kalksten och dolomit sker vid Strå och Gudmundstorp. Kalkstenen fraktas på miniatyrjärnvägar till ugnarna. Väldiga gruvhål ha åstadkommits genom kalkstensbrytnin-

Folkskolan, uppförd 1904

gen. Till Strå hör därjämte Josefsdals tegelbruk (nyuppfört), ävensom Nya Murbruksfabrikens i Sthlm AB Terrasitfabriken, samt vidare en mönsterlådugård med dyrbar kreatursbesättning. Stadens äldsta och största tegelbruk är Sala tegelbruk vid järnvägsstationen, bekant för sitt högporösa murtegel. Intill ligger i kraftig utveckling varande Sala maskinfabrik, tillverkare av väg-, byggnads- och gruvmaskiner m. m. Fyra kvarnar finnas, vidare flera snickerifabriker, varav må nämnas Sala möbelfabrik (innehavare: arkitekt David Blomberg, Stockholm). På Norrmalm märkes Sala trävaru a.-b:s träförädlingsanläggning. Av övriga företag må nämnas Sala ångbryggeri a.-b. (vid Vattentornet), samt den nyanlagda Slitmanfabriken a.-b., en av landets modernaste konfektionsfabriker, Sala Galvanfabriks a.-b, med elektrisk anläggning för varmgalvanisering, Bröderna Holm a.-b., industri för lövträdsförädling samt Arosbygdens spannmålssiloanläggning, vidare tre tryckerier: vid Bergmästaregatan Ågren & Holmbergs boktryckeri a.-b., grundat 1885 av bl. a. den kände folkhögskolemannen, dir. Teodor Holmberg, varifrån utgivas Sala Allehanda och Avesta Tidning; vid järnvägsstationen Sala-Postens boktryckeri, som utger Sala-Posten, samt vid Borgmästaregatan E. B. Nylunds civiltryckeri.

Gamla förnämliga byggnadsverk.

Stadens förnämsta byggnad är *Kristinakyrkan*, som uppfördes under drottning Kristinas tid och uppkallades efter henne, också kallad "Rosenkyrkan" på grund av valvens utsmyckning med ornamentsmålningar. Grundstenen lades den 16 juli 1635.

Sala stads kyrka
Altaret

Kyrkan är helt visst den enda nuvarande byggnad som är kvar från den tid, då staden fick privilegier och blev egen församling. Men den har icke oförändrad bevarats genom tiderna. Nära ett århundrade efter dess färdigblivande härjades den, år 1736, svårt av eldsvåda. Endast två av valven samt väggarna räddades. Tornet, som ursprungligen mätte 83 m., blev färdigt på 1670-talet efter att tvenne gånger under uppförandet ha omkullvräkts av storm. Det torn, som efter branden uppfördes, bl. a. med ett bidrag på 3,000 daler kopparmynt av drottning Ulrika Eleonora, fick det nuvarande utseendet (höjd 51 m.) efter ritningar av Kristoffer Polhem. Det prydes av fyra silverskäror, en glob, ett kors och allra överst en tupp. Predikstolen i barockstil är av högt konstnärligt värde, utförd 1762 och i färger, som skola imitera marmorarter vid Sala gruva. Timglaset på predikstolen angives till samma ålder. Altartavlan, föreställande nattvarden, är en gåva av drottning Ulrika Eleonora år 1738, målad av hovmålaren Schröder. Den på södra långväggen be-

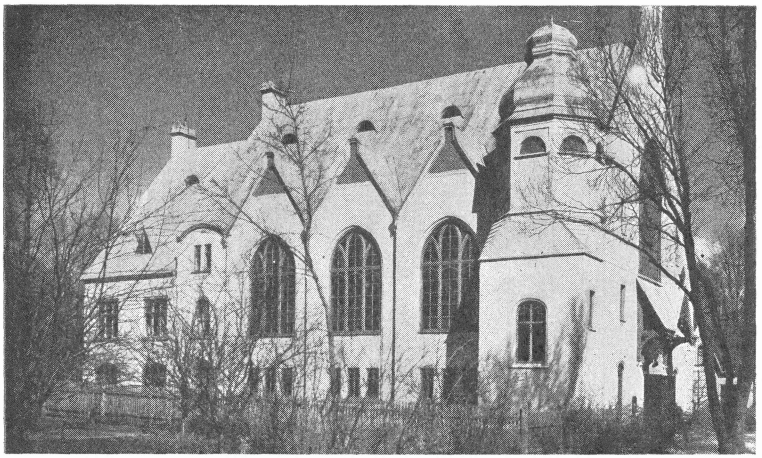

Missionskyrkan, uppförd 1902—03

fintliga tavlan är en kopia av den vid branden 1736 förstörda altartavla, som av drottning Hedvig Eleonora skänktes till minne av hovets inkvartering i Sala år 1710, då pesten härjade i Stockholm. De båda skulpturerna vid altaret äro snidade av Daniel Kortz på 1700-talet.

En rad porträtt finnas i kyrkan, bl. a. av Delaware-prosten C. M. Wrangel samt Sala stads och sockens kyrkoherde, "riksprosten" Fr. Bogislaus von Schwerin; vidare en florbehängd värja, använd av Wilhelm von Schwerin, som stupade i finska kriget. Ljuskronorna äro sex, varav fyra av hög ålder, samlingen av nattvardskärl stor, kyrkklockorna tre, varav två från 1737. År 1900 utbyttes det gamla Polhemsuret från 1750 emot ett av firman Linderoth i Stockholm förfärdigat ur.

Rådhuset är beläget vid Stora torget och uppfört åren 1777—1783 i synnerligen vacker 1700-tals herrgårdsstil. Takryttaren uppsattes i slutet på 1920-talet. Ritningarna anses ha utförts av en konstmästare vid gruvan, Daniel Steinholtz, under överinseende av den kände arkitekten C. F. Adelcrantz. Nedre våningen inrymmer bl. a. lokaler för stadens förvaltning. Övre våningen upptager utom borgmästareexpeditionen sammanträdesrum för rådhusrätt och stadsfullmäktige. Rådhuset blev 1927 restaurerat. Porträtt finnas här bl. a. av Gustaf II Adolf, drottning Lovisa Ulrika, Gustaf III och drottning Sofia Magdalena, vidare tre porträtt tillhörande Svenska Metallverken, nämligen av Karl XI, Fredrik I och drottning Ulrika Eleonora, gåvor såsom uttryck av erkänsla för det mottagande de kungliga personerna beretts under vistelse vid gruvan. Observeras må ock professor

Sala länslasarett

Oscar Björks porträtt av f. borgmästare O. V. Lundberg i Sala samt porträtt av f. d. ordförande i stadsfullmäktige. I övrigt må nämnas de tre antika ljuskronorna av högt värde, en stor samling handlingar, bl. a. Gustaf II Adolfs stadsprivilegier på pergament med vidhängande sigill.

Stadshuset, en tillbyggnad till rådhuset, tillkom 1945 och inrymmer stadslokaler, apotek m. m. *Polishuset* är beläget intill rådhuset vid Rådhusgatan och uppfört 1926.

Sala missionskyrka är en av de gedignaste och vackraste frikyrkliga predikolokalerna i vårt land. Kyrkan byggdes under åren 1902—03 efter ritningar av ingenjör A. Göransson, Stockholm. Den invigdes första söndagen i juni 1903 i närvaro av bl. a. lektor P. Waldenström och doktor J. E. Ekman.

Av *andra byggnader* må nämnas folkskolan vid Ringgatan, uppförd 1904. Samrealskolan intill kyrkan daterar sig från 1865, men har sedermera utvidgats. Intill kyrkan observeras även Makarna Lundins donationshem för ensamma damer samt västra småskolan, använd sedan 1839, nu även KFUM-lokal. Strax utanför staden ej långt från Nya kyrkogården och dess kapell, dit Södra Esplanaden leder från Stora torget, märkes Sala lantmannaskola, uppförd 1924. Vid Gruvvägen finnes Bergslagernas verkmästare- och teknikerskola (grundad 1908), samt Näringsfysiologiska laboratoriet med skola för utbildning i bryggerinäringen. Norrut från staden märkes Salberga sjukhus, tidigare kasern för Västmanlands trängkår. Stora torget omgives av Stadshotellets byggnad, uppförd i början på 1880-talet,

SALA LANTMANNASKOLA.

Sedan Tärna folkhögskola startat 1879 mognade snart en tanke på att förena folkhögskolan med en lantmannaskola. Den fick dock i sin början endast formen av en andra årskurs i folkhögskolan i lantbruksundervisning. Inte förrän 1903 tillkom Tärna lantmannaskola, men fick först 1913 egen föreståndare. År 1924 blev Tärna lantmannaskola Sala lantmannaskola i och med inflyttningen i nya lokaler vid Sala. Föreståndare ha varit: Dir. *Teodor Holmberg* 1903—13; rektor *Axel Olsson* 1913—23 i Tärna och 1924—48 i Sala; rektor *Anton Sefvegård* från 1948.

---

samt Sala sparbanks hus, ritat av professor Erik Lallerstedt, vidare av affärshus och övriga bankers fastigheter. Utefter Kungsgatan märkas de tre frikyrkliga lokalerna Johanneskapellet, Frälsningsarmén och Filadelfia, samt f. d. Epidemisjukhuset, uppfört 1901, nu vårdhem för lindrigt sinnessjuka kvinnor i länet. Invid kyrkan, Bergmästaregatan 29, ligger den fastighet, vari den berömde konstnären Ivan Agueli föddes och där en minnestavla av Carl Eldh skall uppsättas på initiativ av Sala konstförening. Vid Norra Esplanaden finnas varmbadhuset, postkontoret och Mjölkcentralen. Bakom denna skymtar brandstationen. Vid Bråstagatan har godtemplarlokalen sin plats intill Saga Bio och vid Stora torget Centrum-Bio. Sala lasaretts första del uppfördes 1868 men har under årens lopp betydligt utvidgats och skall nu ytterligare utvidgas med medicinsk avdelning samt vårdhem för kroniskt sjuka. Sydost om staden ligger Norrby kyrka och nordöst om staden Sala sockens kyrka samt ålderdomshemmet Nystrand ävensom lämningar av Sala hytta.

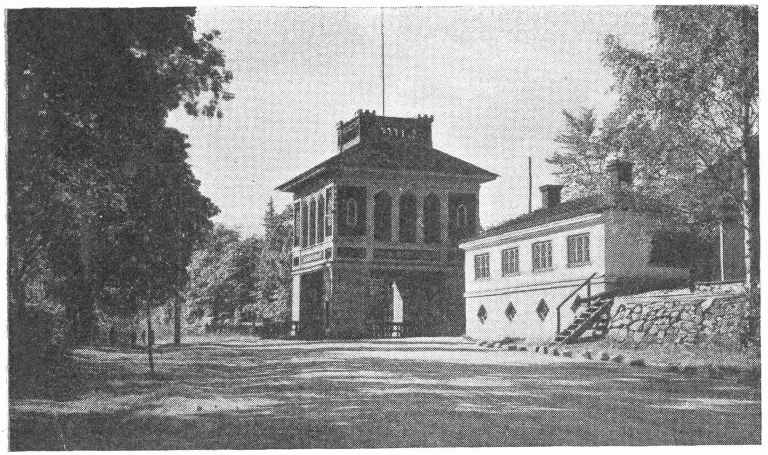

Drottning Christinas schakt, anlagt 1650

Sala silvergruva

är givetvis stadens märkligaste sevärdhet. Det är icke med säkerhet känt, när Sala gruva upptäcktes och först började bearbetas. Enligt Olof Rudbeck d. ä:s beräkningar skulle silvermalm ha brutits vid Salberget åtskilligt före år 1,000 och Magnus Ladulås skulle år 1281 ha givit gruvan "nya mera gagnande privilegier". Något sådant dokument eller säkra historiska bevis därom ha emellertid icke kunnat påträffas. Och i av Sten Sture d. y. i augusti 1512 utfärdade gruvprivilegier heter det, att "Sölfberget i thenne näst förleedne aar är fwnnit". Sägner hänföra silverfyndighetens upptäckt till tiden för Sigtuna stads förstörelse, då ester och finnar skulle ha sökt sig till Sala. Många namn med finskt ursprung finnas också i Salas hävder. I västra delen av gruvområdet vid Västerås-vägen synas alltjämt lämningar efter "Gruvbyn", samhället före Sala stad, som enligt vad som kunnat konstateras, även hade egen kyrka.

Gruvans glansperiod inföll under Gustaf Vasas regering, då ej mindre än 1,000 man säges ha varit sysselsatta där. Då uppgick den årliga tillverkningen av rent silver till omkring 15,000 lödiga mark (3,190 kg.). Under något år var den t. o. m. betydligt större. Det visade sig dock förenat med stora svårigheter att hålla gruvan fri från vatten. Dessutom bedrevs arbetet utan tanke på framtiden, vilket snart medförde svåra ras å de bästa brytningsplatserna. Detta gjorde, att såväl de egentliga

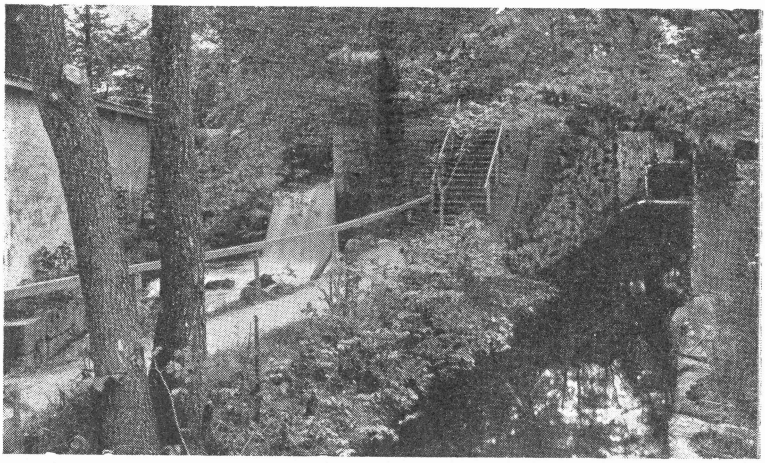

Slussen i kanalen vid Jakob Mats kvarn

bergsmännen som arbetsfolket i allmänhet började draga sig från arbetet i gruvan. Under Erik XIV:s och de därpå närmast följande regenternas tid måste man därför sända krigs- och vanliga straffångar dit för arbete i gruvans "djupsta rum".

Konung Karl IX, som gav gruvan den högtklingande benämningen "Riksens förnämsta clenodium", försökte dock få arbetet ordentligt igång igen. Han utfärdade en mängd praktiska förordningar om olika detaljer i driften och rörande de sociala förhållandena vid Salberget. En synnerligen god kraft för arbetet här erhöll kungen i den från Tyskland inkallade Georg Griesbach, som var bergmästare i Sala 1630—51 och här utförde många betydande förbättringar i driften. När Gustaf II Adolf år 1624 gav stadsprivilegier åt Sala, förflyttades den gamla gruvbyns befolkning till staden. Genom en gruvordning samma år utarrenderades gruvan till Sala bergslag.

På 1670-talet blev silverutvinningen åter god. Sålunda erhölls 1673 8,251 lödiga mark (1,754 kg.) silver. År 1682 blevo gruvan och silververket "transporterade" på Sala bergslag, "så länge the förmå hålla thet vid macht och på rätt bergsvis bruka".

Efter denna tid gick gruvdriften ständigt tillbaka. Stora ras 1712 och 1718 medverkade givetvis härtill. Som undantag härifrån nämnas några tiotal år omkring 1750, då gruvarbetet leddes av den energiske bergmästaren Daniel Bergenstjerna, och omkring 1850, då den dugande bergshauptmannen J. H. af Forselles (hans byst av fru Anna Schött på en ö i Övre Ekeby damm) vidtog stora moderniseringar och förbättringar. År 1868 uppgick silvertillverkningen till 2,298 skålpund 91 ort, den

Typisk dammbyggnad i Sala gruvas vattensystem (Järndammen)

högsta på 189 år. Så fortgick driften, tills 1887 års riksdag beslöt att utan vederlag överlämna gruvan till Sala bergslag. Bergslaget sålde gruvan 1888 till det nybildade Sala Silververksaktiebolag. År 1892 sysselsatte detta omkring 400 personer och bröt ej mindre än 37,515 ton berg, varav 10,090 ton silver- och blymalm. Detta år erhölls 4,505,6 kg. fint silver eller 86.5 procent av Sveriges hela silverproduktion för året.

Redan 1894 övertog ett nytt bolag, Salberget, gruvan, vilket bolag i sin tur 1906 efterträddes av Aktiebolaget Sala Zink. År 1909 blev Sala gruvaktiebolag ägare av gruvan, som därpå såldes till Svenska Metallverken. Numera, sedan 1938, äges Sala gruva av Avesta Jernverks Aktiebolag, där generalkonsul Axel Ax:son Johnson är huvudintressent liksom i Strå Kalkbruk och Strå landsomfattande kalkbrukskoncern. Vid gruvan har malmbrytning på senare tid ånyo påbörjats i ett nyupptaget schakt (Bronäsgruvan) och ett hypermodernt blypressverk har nyligen tagits i drift. Det synes därför icke omöjligt att Sala Silvergruva går mot en ny blomstring.

Det egentliga gruvområdet, Storgruvan, omfattar över 200 olika orter, gångar, rum och sänkningar med en sammanlagd längd av över 20 kilometer, en stor del vattenfyllda.

Av de många gruvschakten äro Knektschaktet (anlagt 1624), Drottning Christinas schakt (anlagt 1650) och Karl XI:s schakt (anlagt 1670), relativt väl bibehållna. Nedstigning på trappor och vid elektriskt ljus kan utan svårighet ske i Drottning Christinas schakt efter anmälan till gruvkontoret. Nedstigning i Stens botten rekommenderas likaledes. Pumpverk, genom

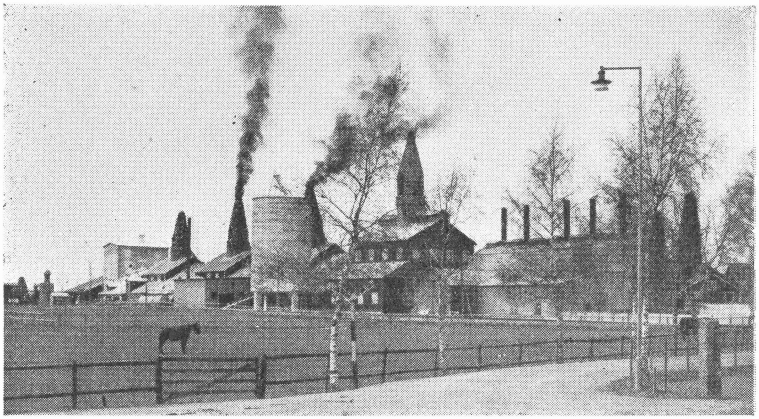

Strå kalkbruk

vilket vattnet i gruvan hålles vid omkring 160 meters djup, är inbyggt i Gustaf III:s schakt. Det djupaste av schakten, Karl XI:s schackt med dess fortsättning Karl XIV Johans schakt, är 318,4 meter djupt.

Gruvans vattensystem.

Vid Salberget var man liksom på många andra ställen under gruvdriftens första skede hänvisad till att för uppfordring och bearbetning av malmen m. m. uteslutande betjäna sig av kraft från människor och dragdjur. Enligt sägnen skall malmen, då det blev omöjligt att längre bära malmbårarna direkt upp ur gruvan, först ha forslats upp medelst s. k. tramphjul, trampade av gruvarbetare. Detta torde i så fall dock ha varit blott vid enstaka ställen och under kort tid. Snart finner man, att hästvindar anlagts vid de olika schakten, och genom kraften från dessa forslades malm, gråberg och vatten ur gruvan samt ved och andra materialier ned i gruvan.

Härigenom föddes dock planer på att söka skaffa vattenkraft för drift av pumpverk och bergsspel. Rester av vattenledningar och spelhus finnas fortfarande kvar vid bl. a. Drottningschaktet och Karl XI:s schakt. Stora Hjulhuset, från vilket pumpverk drevos i ett flertal schakt medelst s. k. konstgångar, finnes fortfarande kvar.

För bokningen och vaskningen behövdes ock vattentillgång. Gustaf Vasa, som ofta vistades i Sala och ägnade gruvan sitt synnerliga intresse, började snart ägna även denna sak sin omtanke. Tvenne anläggningar eller grupper av anläggningar härför påbörjades. Det västra vattensystemet, som slutligen

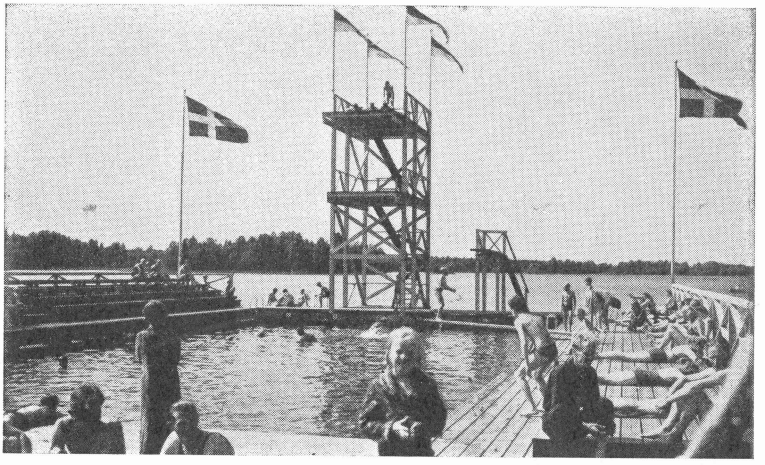

Simstadion i Långforsen vid Måns Ols

kom att omfatta bortåt ett 30-tal betydande sjöar och dammar, avsåg först att tillföra hyttorna vid Väsby och Långforsen behövligt vatten, men kom snart att tillföra gruvan sitt vatten, huvudsakligast för kraftändamål. Detta system fick sin första utbyggnad åren 1510—1544, vilken förutom den numera försvunna Väsby damm omfattade Ekeby damm, Långforsen, Silvköparen, Olov Jons damm och Järndammen samt dessutom sju mindre sjöar. Åren 1595—1660 utfördes den andra utbyggnaden, varvid tillkom bl. a. Storljusen, Mellandammen, Stensjöarna, Långsjön, Harsjön, Björksjön, Stora och Lilla Hundsjön. Vid tredje utbyggnaden åren 1819—1822 tilkommo de nya indämningarna Gräskärret, Björnmossen och Helgonmossen, vilka emellertid numera jämte en del andra indämningar åter äro sänkta. Av dessa sjöar ha Storljusen och några andra mindre sjöar ursprungligen haft sitt utlopp norrut till Dalälven, men genom indämningar och upptagandet av den s. k. Ljuse grav ha de förenats med Sala gruvas sjösystem. Ett par andra sjöar ha ursprungligen haft sitt utlopp till Svartån i Västmanland.

Flera av sjöarna passeras av stambanan och landsvägen Sala—Krylbo. Kanaler byggdes mellan sjöarna (vilka tillhörde flera socknar) i huvudsak av bygdens eget folk. Slutkanalen från Mellandammen fram till gruvan går delvis under jord.

Avloppskanalen från Gruvan utbyggdes i början på 1800-talet till "Sala kanal", avsedd för malmfrakt från gruvan till den i det följande nämnda Sala hytta. Kanalens ändpunkt (nu igenlagd) låg i närheten av nuvarande järnvägsstationen. En sluss vid Jakob Mats kvarn vittnar om denna gamla trafikled.

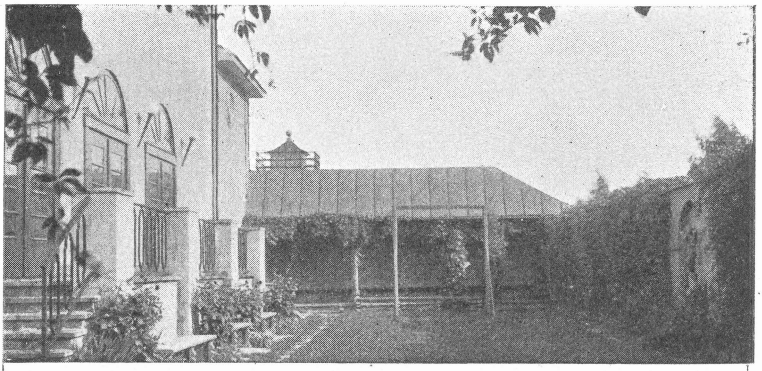

Sala varmbadhus: Solgården.

SALA STADS TEKNISKA VERK

Vattenverket utbyggdes åren 1901—03 som grundvattenverk men kompletterades redan från början med naturliga långsamfilter för infiltrering av ytvatten. Det har sedermera vid flera tillfällen utvidgats, senast 1945—47 genom ny reningsanläggning för kemisk fällning och snabbfiltrering. Verket renar och distribuerar f. n. (1948) c:a 780,000,000 l. vatten per år.

Avloppsverket utbyggdes samtidigt med vattenverket 1901—03 och har åren 1938—39 kompletterats med reningsverk för mekanisk rening av avloppsvattnet medelst sedimentering och slamavskiljning. F. n. behandlas per år c:a 1,200,000,000 l. avloppsvatten, ur vilket utvinnes c:a 50 m^3 sand, 800 m^3 slam och 18,000 m^3 metangas per år.

Elverkets första utbyggnad skedde år 1902 för ångalstrad likström. År 1916 började distributionen av växelström, vilken från 1935 helt har avlöst likströmmen. Energidistributionen, som första driftsåret var c:a 40,000 kWh har stadigt ökat och f. n. distribueras c:a 13,000,000 kWh per år, till moderna och mycket förmånliga taxor. — Bl. a. har Sala c:a 1,200 elektrifierade kök. — Elverket har även omfattande installationsrörelse jämte försäljning av all slags elmateriel.

Varmbadhuset, som nybyggdes 1929, är en modern badanläggning med karbad, bastu i glas och kakel, 17×6 meters simbassäng, en synnerligen uppskattad solgård samt alla slags ljus- och medicinska bad. Årligen serveras c:a 33,000 bad.

Kallbadhuset vid Långforsen är nybyggt år 1939 och är utfört med 25 m. tävlingsbassäng, trampolin för 7,5 o. 5 m:s hopphöjder samt 3 m:s svikt. Med sitt fina vatten och vackra läge är badet väl värt ett besök.

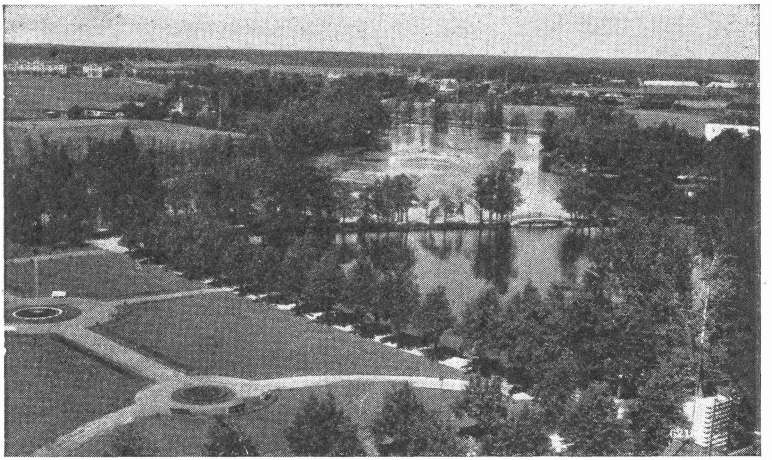

Parti av Ekeby dammar, sedda från kyrktornet

Östra vattensystemet avsåg att föra vatten till den till närheten av Sala sockens kyrka under 1540-talet flyttade hyttan — de många enskilda hyttorna i bygden måste nämligen på Gustaf Vasas befallning upphöra. Detta vattensystem började och hade sitt huvudtillflöde från sjön Hallaren. Denna sjö hade sitt naturliga utlopp till Dalälven. Genom uppdämning av sjön tvingades dess vatten att genom "Dofte grav" och Klasbo myr rinna till Sagåns uppdämning Saladamm, som blev vattenmagasin för de vid dess södra ände belägna silver- och blyverken.

Gruvans vattenverksanläggningar ha betecknats som de största i Sverige före Trollhätteverken. I våra dagar skulle de ha kostat miljoner kronor i utförande. Saladamm torrlades vid sekelskiftet, då även Hallaren sänktes genom att gamla avloppet till Dalälven öppnades.

Sala gruvas museum.

Sala gruvas museum är inrymt i en byggnad strax bortom Drottning Christinas och snett emot Gustaf III:s schakt. Många föremål från forna tider ha här samlats och vittna nu för sena tiders barn om gruv- och hyttemännens arbete. Men här finnas även "paradsaker", t. ex. medaljer, som präglats vid högtidliga tillfällen, tunnor, i vilka furstliga personer besökt "underjorden", besöksböcker, pennor, med vilka konungar här skrivit sina namn, handskar, som burits av en kronprinsessa vid besök i gruvan, kartor m. m. Man bör ej heller försumma se den rika mineralsamlingen. Den sammanbragtes under åren 1835—50 av dåvarande bergshauptmannen J. H. af Forselles.

KONSUM-RESTAURANGEN

Fisktorget SALA Tel. 1274

FRUKOST * LUNCH * MIDDAG

samt MJÖLK, SMÖRGÅSAR, KAFFE och LÄSKEDRYCKER, FILBUNKE, GLASS m. m.

Självservering — Servering vid bord.

Med trivsamma lokaler, gott kök, snabb betjäning, låga priser utan dricks pengar vill restaurangen göra *allt för gästernas trevnad.*

VÄLKOMNA TILL

KONSUM-RESTAURANGEN

SALA

Väsby kungsgård

(1 km. nordväst vid Strå Kalkbruk) tillhör numera Salabygdens fornminnesförening som dess hembygdsmuseum. Dess historia är dunkel under tidigare skeden. Äldre tradition om att Magnus Ladulås hållit hov här, har ej kunnat bekräftas, ej heller sägnen om att Gustaf II Adolf och Ebba Brahe här haft en tillflykt för ungdomskärlekens svärmerier. Vad som däremot är bestyrkt är att Gustaf Vasa och hans söner ofta uppehöllo sig här. Gustaf II Adolfs första kända kärleksbrev till Ebba Brahe är

Väsby Kungsgård: Gillesstugan i källaren

Vid planer på inköp av **BÅT**

för nytta och nöje, se först våra

SPANTLÖSA BÅTAR

tillverkade i Broddbo!

Rekvirera katalog!

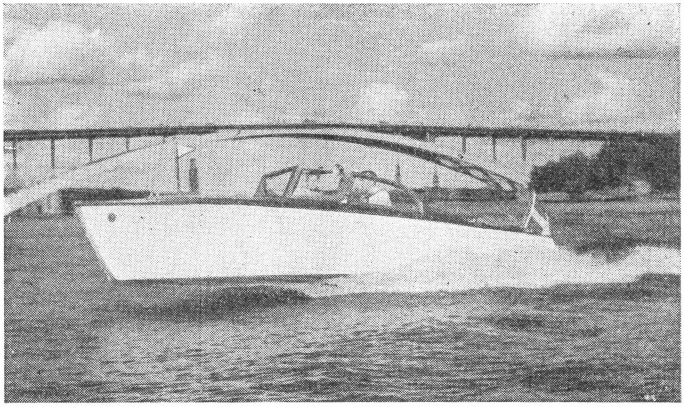

TH. PETTERSSONS

Snickeri- & Båtfabrik, Broddbo

Telefon 15 Telefon 25

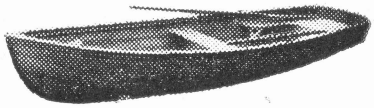

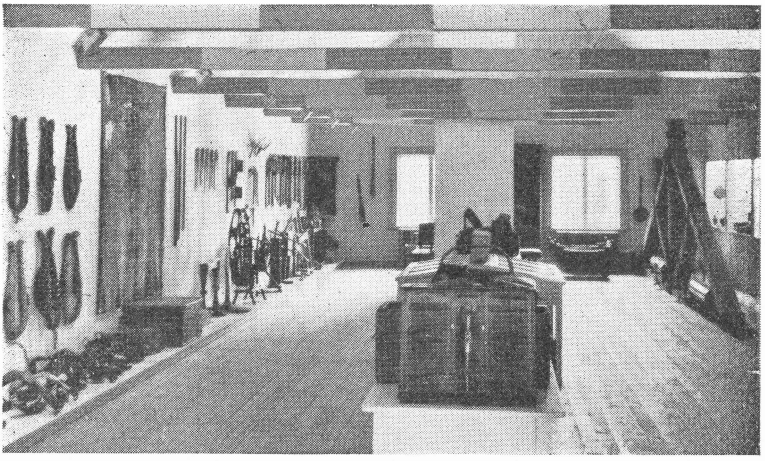

Väsby Kungsgård: Museet i övre våningen

daterat i Väsby den 19 jan. 1613. Härifrån utfärdade han förordningen om hovrättens inrättande 1614. 1616 hölls här rådsförsamling, där det efter predikan av Johannes Rudbeckius beslöts, att Gustaf Adolfs tanke att äkta Ebba Brahe ej kunde bifallas. Vasakonungarnas Väsby var också väsentligt ståtligare än den nuvarande gården och corps de logi för en storgård med ända till 200 nötkreatur. Här bodde konungens fogde för gruvan. Denne blev senare fogde över Väsby län. Enligt ritningar var kungsgårdsbyggnaden (liksom källrarna) före en brand 1731 dubbelt så stor som den nuvarande.

Efter att ha varit i statens ägo inköptes kungsgården av Salabygdens fornminnesförening och invigdes 1946 efter att ha återställts under riksantikvariens överinseende till sitt ursprungliga skick både i det yttre och i det inre. Bl. a. påträffades inmurade i kungsgårdens tillbyggnad den inkörsport, som nu utgör huvudentrén. Sedan källaren, som är kungsgårdens äldsta del, rensats, erhölls en stor källarsal med skänkrum och till detta fogades ett kök i samma nivå. Dessa lokaler uthyras och äro livligt efterfrågade av enskilda och korporationer för olika sammankomster. Fornminnesföreningen håller självfallet också sina sammanträden här. Bottenvåningen möbleras på ett tidstroget och för kungsgården lämpat sätt. Ett utmärkt tillskott blev en donation 1947 av framlidne chefredaktören, kommendörkapten Sten Dehlgren, Stockholm, vars fader var född i Sala och vars av donator ärvda möbler från Sala-hemmet nu pryda ett av kungsgårdens rum. Övre våningen är det egentliga museet. Gårdsplanen, delvis skifferbelagd, har som modell Skoklosters

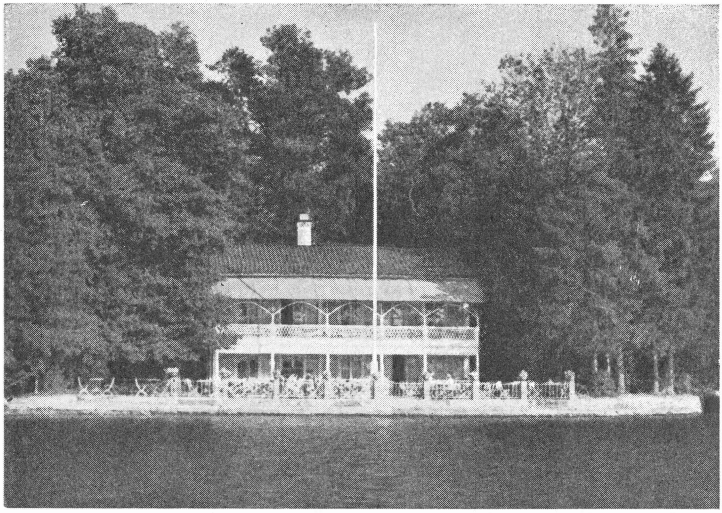

BESÖK

Måns Ols

Sommar-restaurang

vid den vackra sjön Långforsen, 3 km. från staden — c:a en halvtimmes förtjusande promenad. — Även bussar avgå från Stora torget till restaurangen.

KAFFE- och KONDITORISERVERING.

Kägelbana — Roddbåtar

— Telefon 38 —

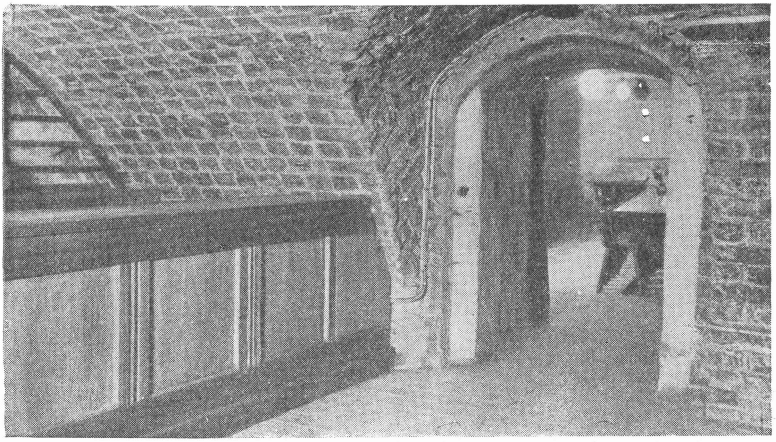

Väsby Kungsgård: Skänkrummet i källaren

gård, och sluttar ned mot ån på vars andra sida den s. k. Myntomten är belägen och där enligt traditionen Gustaf Vasas myntverk skulle ha varit planerat, men enligt senare rön en slottsbyggnad torde ha grundlagts av Johan III. Området visar grunden för hörntorn och avgränsas av en bred grav runt om.

Kungsgården är öppen för allmänheten söndagar kl. 13—15 mot frivillig avgift. Visning andra tider liksom uthyrning av Gillesstugan avtalas med vice värden, kamrer Carl-Erik Larson, tel. 302, tel. bostaden 96.

Utvärdshuset Måns Ols

är beläget vid den i början på 1500-talet uppdämda Långforsen. Utvärdshuset tillhörde tidigare Sala bergslag, men när detta år 1888 sålde gruvan, kom Måns Ols snart i stadens ägo. Sitt namn har det fått efter en gruvans dammvaktare på 1600-talet, Måns Olsson. Under den nuvarande sjöns yta voro förut flera gruvskärpningar — kanske de äldsta i bygden. I närheten av Måns Ols fanns en numera sägenomspunnen hytta och vid sjöns motsatta sida ytterligare en, vid vilka hyttor såväl kungen som bergsmännen smälte sin malm. Numera innehas Måns Ols av Restaurangföreningen Enighet, en sammanslutning med nykterhetsfolkets stöd. Bussar avgå från Stora torget flera gånger dagligen till Måns Ols. *Promenaden på 30 min.* rekommenderas dock särskilt. Från Stadsparken följes kanalen till Jakob Mats kvarn och "slussen", ett minne från den tid då kanalen användes för malmfrakt från gruvan. Över kanalen och "Lärkträdsbacken"

MONTERINGSBOLAGET

Kungsgatan 10 SALA. Tel. Namnanrop.

Allt elektriskt i parti och minut
Aktuell och välsorterad utställning

Fullständig installationsrörelse
Nyanläggningar — Reparationer

Armatur, Lampor, Radio, Dammsugare, Hushållsmaskiner, Kylskåp, Elspisar, Kaminer, Kokplattor, Ugnar, Kokkärl, Motorer, Hydroforer.

ELEKTRISKA MONTERINGS A-B

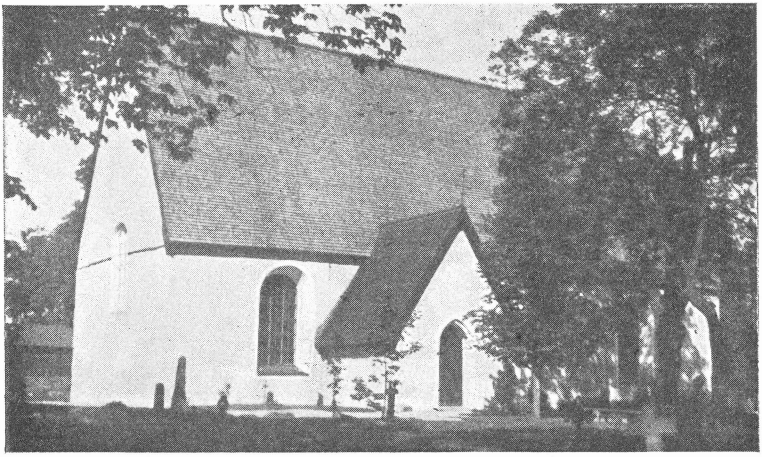

Sala sockens 1300-talskyrka

nås här först konstgjorda sjön Mellandammen med frikyrkliga sommarhem, serveringar, Folkets park och Ökebrons nedlagda kalkbrott. Utefter kanalen till Långforsen går på en hög dammfyllnad i lummig grönska promenadvägen "Gröna gången", bekant för sin skönhet. Förbi "Svarta graven", där kanalen nersprängts i berget och där enligt sägnen krigsfångar arbetat och hängts under dammbyggnadstiden, är vägen sedan kort till Måns Ols. Promenadväg finnes därpå efter stranden av Långforsen förbi Skuggan till vägen Sala—Broddbo.

Sala sockens kyrka

byggdes omkring år 1300. De enda minnena från kyrkans första tid äro murarna och det trekopplade fönstret i koret. Vapenhuset torde vara något yngre. Möjligen tillkom västra fönstret samtidigt med vapenhuset. På 1460-talet inslogos de nuvarande tegelvalven, vilka pryddes med de 1931 framtagna och försiktigt restaurerade målningarna. Samtidigt eller något senare byggde man ut kyrkan åt norr. Denna utbyggnad var dubbelt så stor som den nuvarande utbyggnaden åt norr (nykyrkan) och kallades "finnkyrkan"'. Den revs på biskop Johannes Rudbeckii order år 1630, och hela norra väggen pryddes med målningar. På 1750-och 60-talen uppfördes den nuvarande sakristian, fönstren upphöggos och stigluckorna byggdes. Spår av de gamla fönstren synas å mittravéns södra vägg. År 1926 byggdes den nuvarande

ÖNSKAR NI NÅGON

liten sak i guld eller silver, Sala-minne, Sala-märke, Presentsak till dem därhemma, har vi mycket att välja på.

FÖRLOVNINGSRINGAR

tillverka vi själva och finnas därför alltid i lager, det tar inte lång stund för utprovning och gravering.

Adressen är

Johannessons Guldsmeds A.-B.

Torget SALA Tel. 180

Guldsmedsyrket har gamla traditioner i Sala. Mycket vackert har skapats av skickliga yrkeshänder, vilket många ännu bevarade klenoder bära vittnesbörd om. I vår tid verka här guldsmederna R. Johannesson och John Lindgren, som vidmakthålla gamla traditioner. Låt dem vid Edert besök i Sala, visa Eder vad de kunna åstadkomma.

Skönhet, värde och varaktighet

Äkta silver har sedan århundraden stått i rangklass. Det är i sig självt nästan outslitligt, vackert och värdefullt. Vare sig Ni vill ha en mindre eller större sak i silver eller guld, så har vi ett verkligt förnämt urval.

John Lindgrens Guldsmedsaffär

Norrbygatan SALA Tel. 580

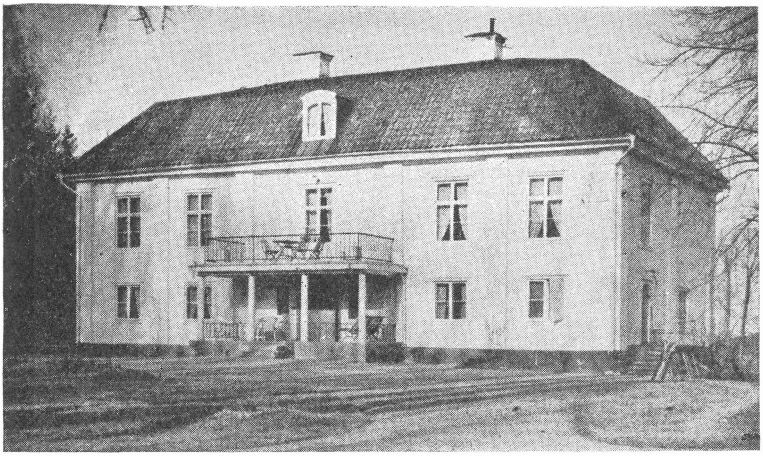

Sala sockens prästgård

klockstapeln. Den gamla stapeln, som revs redan 1806 och som finnes avbildad i Graus Västmanlandsbeskrivning, tjänade som förebild. Målningarna, vilka icke torde utförts senare än på 1460-talet, äro utförda av Albertus pictor och möjligen dennes lärofader Peter. Den förre, som anses vara Nordens störste monumentalmålare på sin tid, har sin signatur å en av pelarna i mittvalvet. Målningssviten i mittvalvet och västra valvet, vilken är den tidigast kända av Albertus målningar, föreställer dels några scener ur Antikrists historia, dels femton förebud till Yttersta domen. Korets väggmålningar skildra scener ur Jesu liv. Närmare upplysningar om målningarna kunna erhållas ur en beskrivning över kyrkan, som tillhandahålles i kyrkan. Altarskåpet, "ett av de finast arbetade brysselska altarskåpen i Sverige", föreställer Marie glorification och är utfört omkring 1520. Å södra långväggen (i östra hörnet) finnes en runsten inmurad. Den förskriver sig från mitten av 1000-talet och har Lifsten till mästare.

Sala sockens prästgård

c:a 1 km. norr om kyrkan, uppfördes 1789 av "riksprosten" Fredrik Bogislaus von Schwerin. Mangårdsbyggnaden har icke förändrats sedan dess, men har renoverats 1947. Runebergs hjälte, riksprostens son, Wilhelm von Schwerin, växte upp här.

Jag är Slitman...

Du ser mig, där vi bygga upp
för den nya tiden,
där stålskelett och betongmurar
resa sig i höjden.

Där hammarslagen dåna,
där svetsningsapparaterna sjunga
arbetets sång,
där farorna lura och där arbetets
lycka bor — där är jag med.

Där urgammal granit tuktas,
där väg bygges till en ljusare tid,
där de gamles erfarenhet förenas
med de ungas friska livssyn,
där finner Du mig.

Där anspråken på kraft och
tålighet äro stora,
där seg styrka och uthållighet
fäller utslaget, där är också jag.

Där grund lägges för framtida
välfärd och samhällsnytta,
där hjärnans och handens
arbetare gå hand i hand,
där finner Du också mig.

Där ändamålsenlighet och
hållfasthet fordras,
där anspråken på god form äro
stora, där hör jag hemma.
Där är *Slitman*.

Slitmanfabriken
AKTIEBOLAG
Sala

Kooperativa förbundets fabrik för skyddskläder

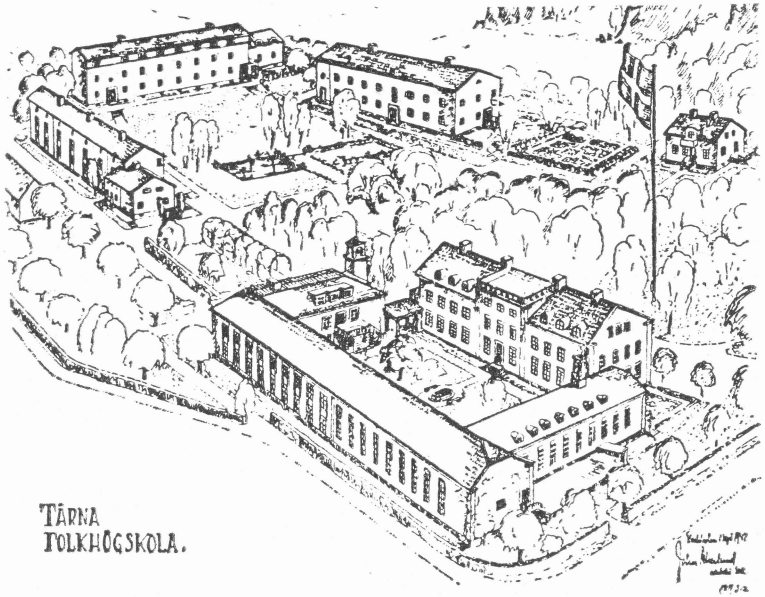

Utflykter

Broddbo—Möklinta—Folkare. Norrut: Via Salberga sjukhus och Josefsdal förbi Långforsen fram till Silvköparen t. v. och Olov Jons damm t. h. Utmärkta campingplatser och badplatser vid stora stenhällar, kransade av frisk barrskog. Ytterligare 4 km. Broddbo stationssamhälle med stenåldersboplats, avrättningsplats (vid vägskälet) och livaktig industri, bl. a. Th. Pettersson skifferbrott och fabrik för tillverkning av spantlösa båtar.

Kumla—Tärna. Söderut: 8 km. Tärna station (vid järnvägen Sala—Tillberga), Kumla kyrka och Tärna folkhögskola. Kumla kyrka, uppförd på 1200-talet (tornet senare), är smyckad av Albertus Pictor. Från tornet vacker utsikt över Sala-slätten samt Tärna folkhögskola med lanthushållsskola, grundad 1876 av den kände skriftställaren Teodor Holmberg och hans maka författarinnan Cecilia Bååth-Holmberg. Folkhögskolan är en av de mest besökta i landet, betydligt utvidgad åren 1928—43. I skolans vackra park finns en minnessten över hjälten från Oravais, Wilhelm von Schwerin, (medaljongen modellerad av artisten Fredrik Lindström). Föreståndare: rektor N. Hj. Bosson 1913—47; rektor Nils Carli 1947—.

Kila—Sätra—Fläckebo. Västerut: Förbi Sala gruva, Kila kyrka och hembygdsgård uppnås Sätra hälsobrunn, i vidsträckt barrskog och lummig park. Anstalten härrör från 1600-talet, men dess ordnande tillskrives Urban Hjärne (1701).

Väster Färnebo—Salbohed. Nordväst: Salbohed i Väster Färnebo, åren 1691—1906 mötesplats för Västmanlands regemente, (minnessten; jämför Snoilskys dikt "Regementets kalk"), nu Statens sinnesslöanstalt för gossar, vidare Väster Färnebo nyrenoverade kyrka, äldsta delen troligen från 1300-talet, gammelgård och museum.

En god råvara, förstklassig arbetskraft, moderna maskiner äro tre faktorer vilka i intim samverkan oundvikligen skapar en KVALITETS-PRODUKT..· Modern bygg-nation fordrar den och SALA TEGELBRUK producerar den i 10 milj. st. pr. år.

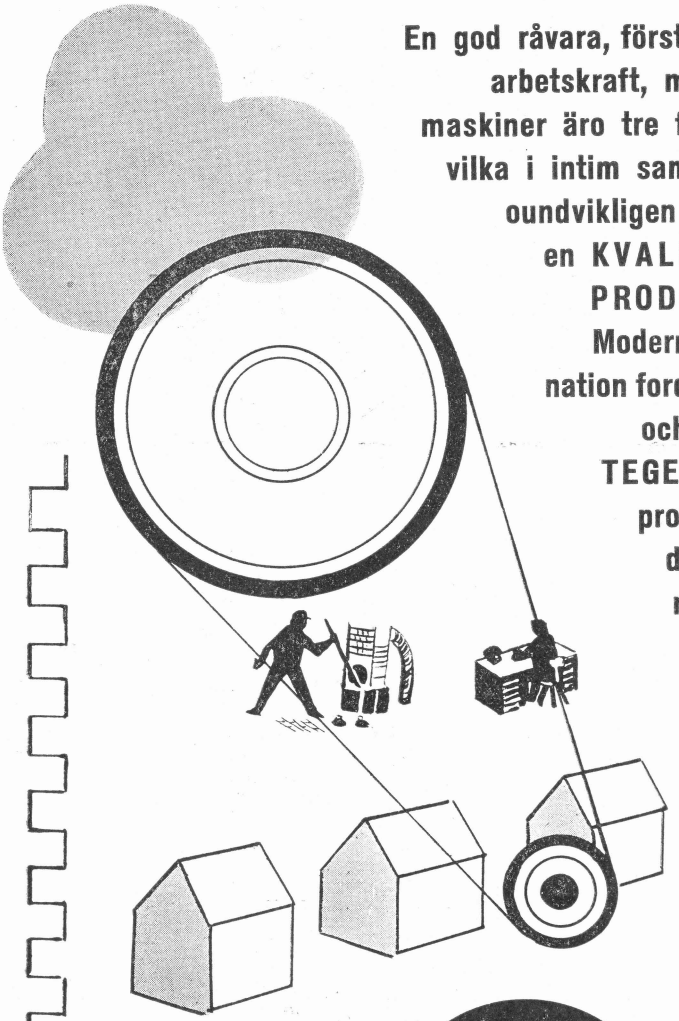

NAMNANROP:
SALATEGEL

SALA TEGELBRUKS AKTIEBOLAG

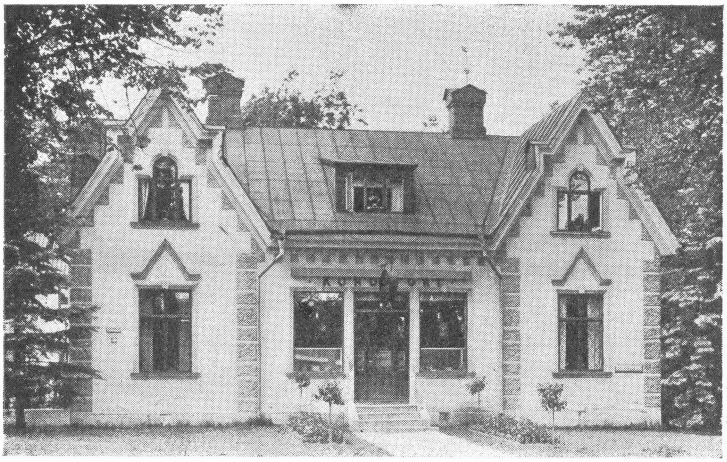

Hallmans Eftr. Konditori

Inneh. A. Jirving

Vid uppehåll i Sala, besök Hallmans Konditori och njut av vårt goda kaffe och våra goda bakverk

GLÖM EJ

heller något gott hem till familjen

Allt inom yrket i förstklassigt utförande

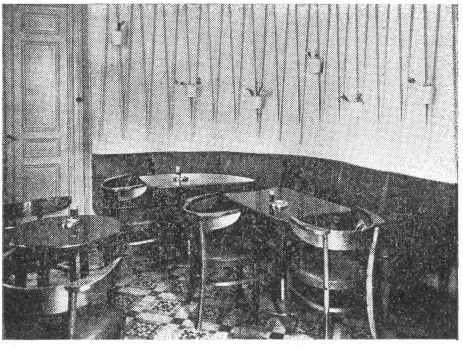

UPPLYSNINGSREGISTER

Ambulans. Tel. namnanrop: "Ambulansen".
Apoteket. Tel. dag- och nattexpedition 37.
Biblioteket. Lokal: Varmbadhuset, 1 tr. Tel. 1313.
Bilstation, Fisktorget. Tel. "Taxi".
Buss-station, Fisktorget, tel. 618.
Busstrafiken i Sala stad: Bussar avgå från Stadshotellet med flera turer dagligen till Gruvan—Kolbäcksbro; Måns Ols; Gruvan—Kilvägen; Sala sockens kyrka—Framnäs. Se turlistor. Tel. "Sala stad".
Idrottsplats. (Med tennisbana). Tel. 671.
Järnvägsstation. Stinsexp. tel. 41. Biljettexp. tel. 35.
Kallbadhuset. Vid Långforsen intill Måns Ols.
K. F. U. M. i Sala, Ekebygatan tel. 644. Sommarhem "Lars Olas" och vandrarhem vid Långforsen, tel. 373.
Lasarettet, Sala, tel. 10. BB-avdelning, tel. 1150. Överläkare d:r Fr. Källmark, tel. 44. Underläkaren tel. 426.
Läkare: Nils Fritzell, Stadshuset, tel. 1118; Eug. Hildebrand, Gruvg. 6, tel 281; L. G. T. Nordquist, provins.-läkare, Gruvgatan 8, tel. 1097; A. Sidenmark, Drottninggatan 10, tel. 279.
Museer: Gruvmuseet vid Sala gruva. Tel. 1 och 266.
Salabygdens Fornminnesförenings i Väsby kungsgård. Tel. 637.
Polisen: Poliskontoret i Sala. Tel. 8 och 28.
Landsfiskalskontoret för Sala distrikt, tel. 815 och 1132.
Postkontoret, Norra Esplanaden. Öppet vardagar 9—18, lördagar samt dag före helgdag 9—17, sön- o. helgdagar 9—10. Tel. 59.
Sala-Reso. Upplysningsställe: Länssparbanken. Exp.-tid (sommartid) tisdagar och fredagar kl. 19—21.
Sala Röda Korskår, Bergmästaregatan 12. Fred. 19—21. Tel. 1064.
Salberga sjukhus. Tel. 393. Överläkare d:r D. Nordblad.
Sala Scoutkårs scoutlokal, Gruvgatan 8. Scoutstuga vid Josefsdal.
Svenska Turistföreningens ombud: Ewerlöfs Bokhandel, tel. 18, kamrer Arvid Hedlén, tel. 456, folkskollärare Gunnar Odén, tel. 55, sjukskötare Reinhold Ljunggren, Salberga, Sjöströms Bok- & Pappershandel, tel. 81, och STF:s vandrarhem, tel. 373.
Telegraf- och telefonstation, Sparbankshuset. Öppen kl. 8—21.
Vandrarhem, Svenska turistföreningens: KFUM:s "Lars Olas" vid Långforsen, 3 km. väster om staden. Tel. 373.
Varmbadhuset, Norra Esplanaden. Tel. 166. Simbassäng 17×6 meter. Bastu-, kar- och medicinska bad. Tvättinrättning.
LITTERATUR OM SALA. "Sala stad". Bidrag till dess historia, av Johan Näsmark 1924. Sven Kjersén: Västmanland, 1925. "Sveriges städer". Häft. 15 och 16. Tryckningsår 1913—21, utgivare Albin Rosvall. "Beskrifning öfver Westmanland" av Olof Grau, år 1758. Gust. Hedlén: Berättelser och sägner, 1939. A:son Sege: Bidrag till kännedomen om Sala Silververks vattenkraftsanläggningar, 1932. G. A. Granström: Ur Sala gruvas historia, 1940. Axel Gauffin: Ivan Aguéli, 1940. P. Harnesk: Sv. Stadsmonografier, 1946.

Broschyren säljes genom Sala scoutkår, Stadshotellet och Pressbyrån samt vid Väsby kungsgård

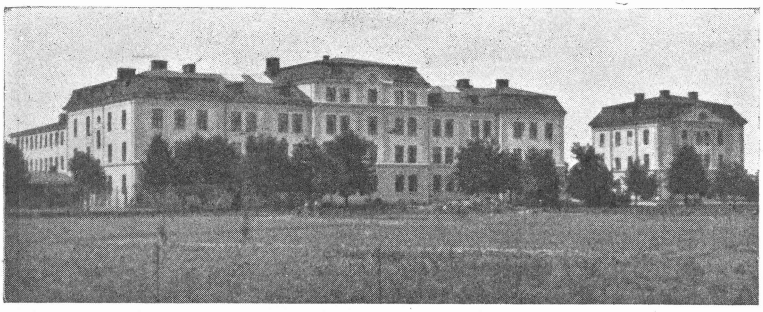

Salberga sjukhus.

AFFÄRSREGISTER m. m. - ANNONSER

ANTIKVITETSHANDLARE:

Eklunds Antikhandel och Antikvariat, Norrbygatan 11. Tel. 17 b. Antikviteter. Konst och Böcker antikvariskt.

BAGERIER:

Gust. Anderssons Bageri, Drottninggatan 13. Tel. 323.
Gunhilds Hembageri, Fredsgatan 15. Tel. 902.
Margit Hofbergs Café & Bageri, Bergsmansg. 6. Tel. 261.
Uno Holmkvists Bageri, Norrbygatan 22. Tel. 198.
Sahlins Eftr., Carin Storm, Borgmästaregatan 4. Tel. 330.
Sala Ångbageri, Artur Ek, Sveahuset. Tel. 197. Filialen Rådhusgatan 2. Tel. 523.

BANKER:

A.-B. Svenska Handelsbanken. Tel. 90, 91, 211.
A.-B. Jordbrukarbanken, Torget 7, Tel. 427 och 428.
Sala Sparbank. (Se omslagets sista sida!)
Uplands Enskilda Bank A.-B. Tel. 4, 504. Stora torget.
Westmanlands Läns Sparbank. Avd.-kontor Sala. Tel. 185.

BARNKLÄDER:

Barnkläderskgarderoben, Rådmansgatan 12. Tel. 151.
Ströms Barnkläder, Gruvgatan 9. Tel. 1336.

BENSIN:

Esso, Väsbygatan. Tel. 471.
Sv. Gulf Oil Company A.-B. Bensinstationer: Fiskartorget. Tel. 893. Norrbytull. Tel. 731.

BILAR — BILREPARATIONER:

Bil A.-B. Edvin Carlson & C:o, Hyttgatan 14. Tel. 315, 316, Verkmäst. 1258. Repr. för General Motors Nordiska A.-B. Fullständig reparationsverkstad. Reservdelar och tillbehör.
Einar Johanssons Bil- & Mek. Verkstad, Trädgårdsgatan 9. Tel. 641 och 778. Verkmästaren 341. Fullständig bil- och mekanisk verkstad. Bärgningsbil.

SALA STAD

Staden äger synnerligen goda kommunikationer åt olika håll. I omedelbar närhet av järnvägsstationen finnas goda industritomter, som upplåtas på förmånliga villkor. Billiga elverkstaxor. Sala är beläget i en rik jordbruksbygd. Riklig tillgång på skog i omedelbar närhet. Riklig förekomst av lera och kalksten. Natursköna omgivningar. Goda campingplatser.

Hänvändelse till Drätselkammaren.

Motorfirma Swen Molin A.-B., Norrbygatan 17. Tel. 265 och 1365. Fordförsäljning och service.
Sala Bilförsäljnings A.-B., G. Westerberg, Norrbytull. Tel. 150 och 1115. Verkmästaren 781. Volvo-försäljare. Fullständig repartionsverkstad. Shell bensin.

BILRINGSREPARATIONER:
Martins Gummiverkstad, Kungsgatan 6. Tel. 835.
Harry Petterssons Gummiverkstad, Norrbyg. 11. Tel. 750.

BLOMSTERHANDLARE:
Bröderna Berg, Rådmansgatan 1. Tel. 160.
Wilh. Hallenberg, Rådhsugatan 8. Tel. 338.

BOK- och PAPPERSHANDLARE:
Gustaf Ewerlöfs Bokhandel, Norrbygatan 5. Tel. 18 och 1394. Presentsaker för alla köper Ni hos oss. Gästböcker. Reservoarpennor, Papeterier, Kartor, Kartfodral, Kompasser, Resehandböcker. Ombud för Turistföreningen.
Eric Sjöströms Bok- & Pappershandel, Norrbygatan 1. Tel. 81 och 1181. Fotografiska artiklar. Kartor av alla slag. Ombud för Turistföreningen.
Hallbergs Pappers- & Miss.-bokhandel, Rådm.-g. 2. Tel. 432

BOSÄTTNINGSAFFÄRER:
Björkmans Eftr., Norrbygatan 1. Tel. 138. Minnessaker.
Firma Alfred Nordenborg, Norrbygatan 7. Tel. 218.

BRYGGERIER:
Sala Ångbryggeri A.-B. (Se vidstående sida).

CHARKUTERIER:
Wivan Brobergs Matvaruaffär, Kungsgat. 22. Tel. 578.
Carl Höglund, Rådhusgatan 9. Tel. 519.
A. Sjöberg, Norrbygatan 18. Tel. 215.
Renis Åsbergs Eftr., Norrbygatan 8. Tel. 54.

DAMFRISERINGAR:
E. A:s Damfrisering, Fisktorget. Tel. 695.
Maries Damfrisering, Bergsmansgatan 9. Tel. 955.
Karin Olsson, Bergmästaregatan 24. Tel. 1028.
Guns Damfrisering, Rådmansgatan 6. Tel 649.
Hjördis Sjöberg, Norrbygtan 17. Tel. 241.
K. G. Södergren, Drottninggatan 14. Tel. 674.
G. Wiléns Damfrisering, Gerda Hofsten, Kungsg. 13. Tel. 751.

ELEKTR. AFFÄRER:
Sala Stads Elverk. (Se sid. 16!)
Elektriska Monterings A.-B. (Se sid. 24!)
A.-B. Aug. Kjellén, Norrbyg. 12. Tel. Namnanrop: "Kjelléns Järn".

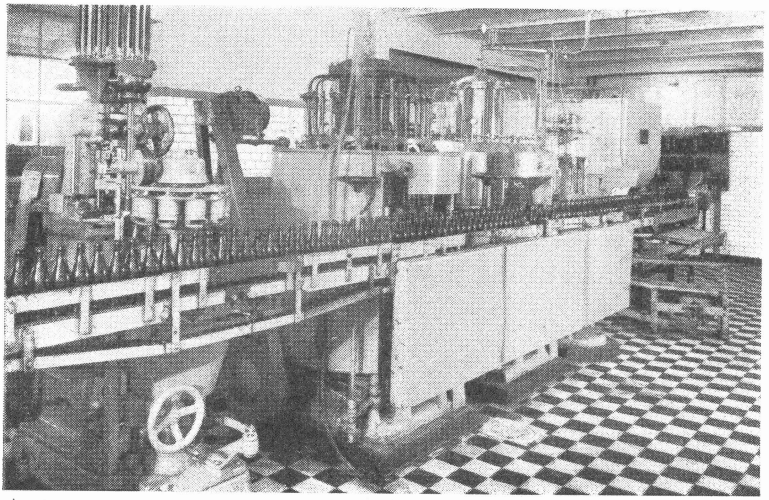

Sala Ångbryggeri: Del av Tappningshallen.

Vid behov av

MALTDRYCKER

MINERALVATTEN

LÄSKEDRYCKER

Ring:
"ÅNGBRYGGERIET"

KUNGL. HOVLEVERANTÖR

Sala Ångbryggeri A-B

— GRUNDAT 1875 —

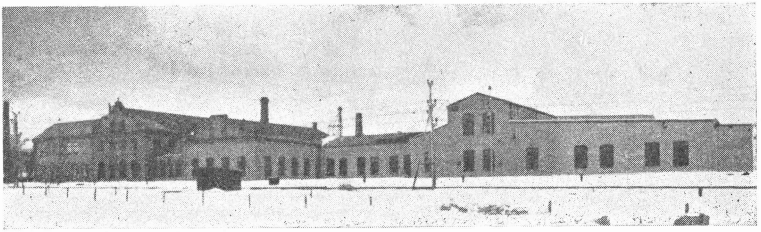

Sala Maskinfabrik.

FASTIGHETSFÖRMEDLING:

SVENSK FASTIGHETSFÖRMEDLING
RADHUSGATAN 4
TELEFONER (VÄXEL) 1183, 1184
SALA

(Av Örebro och Västmanlands läns Handelskammare auktoriserad mäklare.)

FOTOGRAFER:

Fotografiateljé H. Johansson, Rådhusgatan 3. Tel. 99.
Förstklassiga foton. Film. Framkallning. Förstoring.
Norlings Foto, Sparbankshuset. Tel. 177.
Polyfoto, L. G. Hedberg, Drottninggatan 14. Tel. 11.

FÄRG- och KEMIKALIEAFFÄRER:

Axelssons Eftr., Innehavare Rudolf Lindström. Tel. 147.
Färg-, Tapet- & Kemikalieaffär, Sala.
Norlings Färghandel, Sparbankshuset. Tel. 177.
Thorbergs Färghandel, Rådmansgatan 17. Tel. 169.

GULDSMEDER:

John Lindgrens Guldsmedsaffär. (Se sid. 26!)
Johannessons Guldsmeds A.-B. (Se sid. 26!)

HATT- och MÖSSAFFÄRER:

Fristedts Herrekipering, Rådhusgatan 11. Tel. 439 och 639.
Nya Hatt- & Mössaffären, I. Dahlén, Sparbankshuset.
Platsens största affär i branschen. Herr- och Damhattar.
Mössor för sport. Barnmössor. Pälsvaror. Tel. 247.
Landbloms Eftr., Margit Peterson, Norrbygatan 8. Tel. 632.

HERREKIPERINGAR:

Elkans, St. torget 7, Sala. Tel. 244. Stadens ledande herraffär.
Fristedts Herrekipering, Rådhusgatan 11. Tel. 439 o. 639.
Gece-Kläder, Bergsmansgatan 1. Tel. 184.
Lenells. Fullständig Goss- och Herrekipering.
Rådhusgatan 6. Tel. 746, Sala.
Wallins Herrekipering, Rådhusgatan 1. Tel. 202. Den bästa inköpskällan för varje herre.

HOTELL:

Stadshotellet, St. Torget. Tel. Stadshotellet. (Se omslaget!)
Järnvägshotellet (vid Järnvägsstat.). Tel. 173. Resanderum.
Hotell Sexan, Rådmansgatan 6. Tel. 481.
Bergslagsgården, Kungsgatan 1. Tel. 711.
Centralhotellet, Rådhusgatan 4. Tel. 277.
Lilla Hotellet, Rådmansgatan 3. Tel. 296.
Park Hotell, Drottninggatan 7. Tel. 585.
Hotell Svea, Sveahuset. Tel. 510.

JÄRNHANDLARE:

A.-B. P. Johnsons Eftr. Järnhandel, Sala. Tel. 362 och 457. Byggnadssmiden. Hushållsartiklar. Sport.
A.-B. Aug. Kjelléns Järn- & Redskapshandel, Norrbyg. 10. Tel. Namnanrop: Kjelléns Järn. Växel.
A. B. Ramströms Järnhandel, Rådhusg. 1-3. Tel. Namnanrop. Allt i järnvarubranschen. Hushållsavd. Sportavd. Maskinavd.

KAFÉER och KONDITORIER:

Måns Ols sommarrestaurang. (Se sid. 22!)
Hallmans Konditori. (Se sid. 31!)
Rytterqvists Eftr., Rådmansgatan 4. Tel. 97.
Centralkonditoriet, Bergmästaregatan 1. Tel. 527.
Centrumkonditoriet, Stora torget. Tel. 808. Sommarservering vid Mellandammen. Tel. 689. 15 minuters vacker promenadväg från staden.
Schelins Eftr., Norrbygatan 15. Tel. 105.
Parkstugan i Stadsparken invid kyrkan (sommarservering).

KAPPAFFÄRER:

Ekholms, Norrbyg. 15. Tel. 651. Kappor. Klänningar m. m.
Sala Kapp A.-B., Kungsgatan 14. Tel. 395.
Åkessoons Kappaffär, Norrbygatan 3. Tel. 301. Kappor. Klänningar. Dräkter och Pälsar.

KOLONIALVAROR:

A.-B. K. A. Andersson *** Grundad 1885 *** Tel. Namnanrop: Kåas. *** Partiförsäljare av Stjärnkaffe.

MANUFAKTURAFFÄRER:

Nyströms Garnbod, Stora torget. Tel. 340.
Steens, Fredsgatan 27. Tel. 462.
A.-B. Rune Strandberg, Manufakturaffär, St. torget. Tel. 52
Konsums Varuhus, Kungsgatan 8. Tel. 706.

MATSERVERINGAR:

Konsum-Restaurangen, Fisktorget. (Se sid. 18!)

MEKANISKA VERKSTÄDER:

Ågrens Rörläggnings A.-B. & Mek. Verkstad. Tel. 34 o. 660.

MUSIKAFFÄRER:

Nya Musikaffären (Henry Johansson), Bergsmansgatan 4. Tel. 203. Allt i musik. Instrument. Noter. Musikförmedling.

MÖBELAFFÄRER:

K. A. Anderssons Möbelaffär, Sala. Grundad 1893. Drottninggatan 14 a. Tel. Sala 2, 1224. Möbler. Mattor & Gardiner.
Nya Möbleringsaffären, Norrbyg. 19. Tel. 368. Rekommend.
Elin Lindström, Stora torget. Tel. 161.
Möbelkompaniet, Fredsgatan 16. Tel. 181.

PÄLSVAROR:

Nya Pälsvaruaffären, Norrbygatan 16. Tel. 613.

RAK- och FRISÉRSALONGER:

J. Fredriksson, St. torget. Tel. 810.
E. A:s Herrfrisering, Fisktorget. Tel. 648.

RAMAFFÄRER:

C. G. Ahlgren, Borgmästaregatan 6. Tel. 386.

RESEFFEKTER:

Fristedts Herrekipering, Rådhusgatan 11. Tel. 439 och 639.

RÖRLEDNINGSFIRMOR:

R. Åkerbloms Rörlednings A.-B. Tel. 384 och 385.

SKOLOR:

Sala Folkskolor, Överlärare H. Collin. Exp. Tel. 557.
Sala Samrealskola, Rektor Gunnar Flodström. Exp. Tel. 269.
Sala Lantmannaskola. Huvudkurs 1 nov.—15 april. Fortsättningskurs 16 april—30 augusti. Kontrollassistentkurs 16 april—30 maj. Postadress S a l a. Tel. Sala 538.
Sala stads skolor för yrkesundervisning. Kvällskurser för hantverk och industri, handel och husliga göromål. Rektor H. Collin. Tel. 557 eller 686.
Bergslagernas Verkmästare- & Teknikerskola. (Se omsl. insida).
M. Thulins Vävskola, Valla gård. Tel. 696. Mottager elever och utför beställningsvävning.
Bryggeritekniska Laboratoriets Verkmästareskola. Utbildar förmän och verkmästare inom skattefria maltdrycks- och läskedrycksindustrin. Tel. Namnanorp "Ångbryggeriet".
Tärna Folkhögskola. Vinterkurs 20 okt.—2 april. Sommarkurs 2 maj—1 aug., båda med huvudkurs och övre avdelning. Postadress T ä r n a. Tel. Hogla 43.

SKOHANDLARE:

Fagerströms Sko- & Läderhandel, Norrbyg. 12. Tel. 69, 992.
Molins Skoaffär, Kungsgatan 11. Tel. 154.

Nöjdhs Skohandel, Bergsmansgatan 1, Sala. Tel. 589 och 723.
Sko-Söder, Gruvgatan 9. Tel. 39.

SOUVENIRER:

Garnknuten, Kungsgatan 22. Tel. 68.

SPECERIAFFÄRER:

Eklunds Eftr. Speceriaffär, Sparbankshuset. Tel. 17 a.
Anton Eriksson, Speceri- & Diverseaffär, Gruvan. Tel. 77.
Ewerts Ost & Specerier, Kungsgatan 18. Tel. 573.
Ingemar Wallin, Gärdesta. Tel. 222.
Cederborgs Speceriaffär, Borgmästaregatan 4. Tel. 113.
G. Dahls Eftr., B. Kvist, Rådmansgatan 17. Tel. 460.
Evert Eklund, Norrbygatan 18. Tel. 40.
Allan Hellström, Jakobsberg. Tel. 144 och 1144.
Firma S. E. Lundman, Bråstaplan 1. Tel. 1244.
J. A. Nordström, Norrmalm 17 A. Tel. 324.
Firma John Sundblads Eftr., Drottninggatan 13. Tel. 631.
Karl Wettergrens Specerier, Brunnsgatan 23. Tel. 46.
Västermalms Livsmedel, Västermalm 40. Tel. 345.

SPORT- och CYKELAFFÄRER:

Fernströms Cykel- & Sportaffär, Rådmansgatan 5. Tel. 167. Reparationsverkstad. Monark-cyklar. Sportartiklar.

Hilmers Sport- & Cykelaffär, Rådhusgatan 5. Tel. 500. Svalan. Crescent. Rex. Rambler. Vulcan-cyklar. Rep.-verkst.

TIDNINGS- och TOBAKSAFFÄRER:

Tidningskiosk, Liljeqvists, Fisktorget.

Rambergs Tobaks- & Pappershandel, Bergm.-g. 1 Tel. 607.

Ullvéns Tobakshandel, Norrbygatan 3. Tel. 21. Reseffekter. Portmonnäer. Plånböcker, Necessärer.

TRYCKERIER och TIDNINGAR:

Nylunds Tryckeri (grundat 1895), utför alla slags mindre tryck. Adress: Borgmästareg. 8, Sala. Tel. 245. Ankn. bost.

Ågren & Holmbergs Boktryckeri A.-B. (Sala Allehanda och Avesta Tidning).

Sala-Postens Boktryckeri A.-B., Väsbygatan 4—6. (Sala-Posten). Tel. 320, 737, 60 och 66.

UR — OPTIK:

Ahlins Ur-, Foto- & Radioaffär, Rådmansgatan 2. Tel. 321.
Folke Almqvist Ur & Optik, Rådmansgatan 9. Tel. 175.
A.-B. Axel Sandström, Norrbygatan 2. Tel. 258.

Ågren & Holmbergs Boktryckeri A.-B., Sala 1949

KARTA ÖVER SALA STADS OMGIVNINGAR

(Karta över stadens planlagda område: Se omslagets sid. 2).

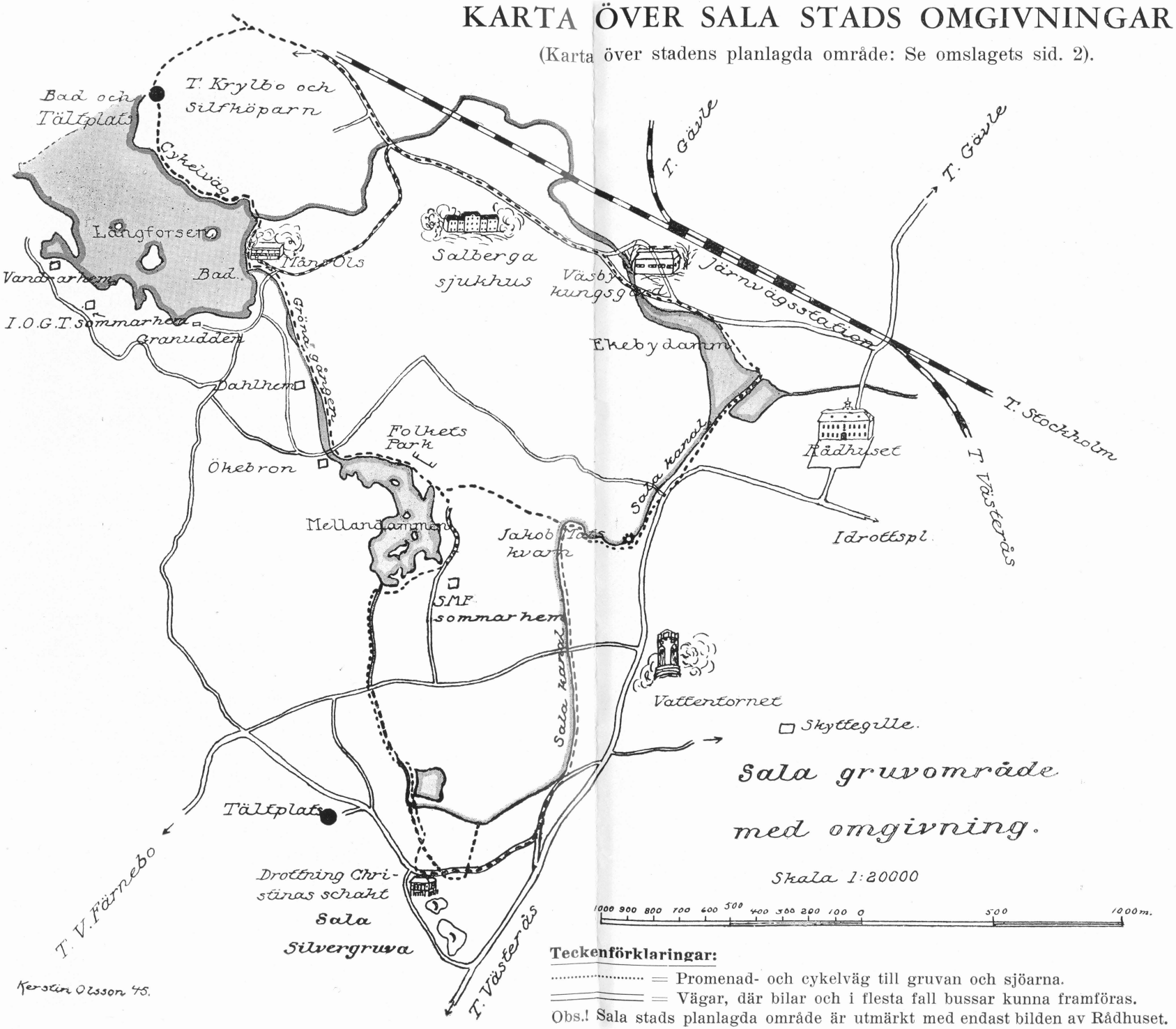

Teckenförklaringar:

..... = Promenad- och cykelväg till gruvan och sjöarna.

——— = Vägar, där bilar och i flesta fall bussar kunna framföras.

Obs.! Sala stads planlagda område är utmärkt med endast bilden av Rådhuset.

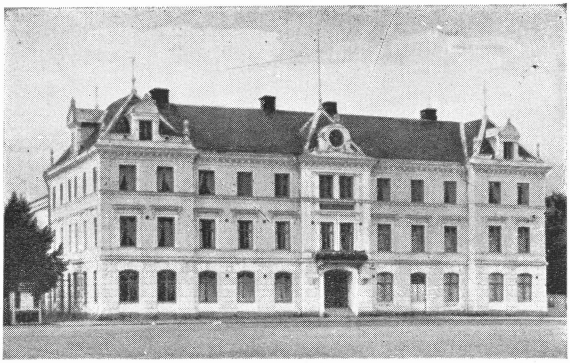

Stadshotellet, Sala

Tel. Namnanrop: Stadshotellet - Kontoret: 980

.....

Samlingsplatsen för större
och mindre

MIDDAGAR
SOUPÉER och
SAMMANTRÄDEN

Musik dagligen

Under sommaren servering i den vackra parken.

Sommarverandan

SALA SPARBANK

Grundad år 1828

SALA-ORTENS EGEN BANK